

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A kábítószerrel visszaélés bűncselekményének szerepe a szervezett bűnözésben

Szerző:

dr. Nagy Antal

Kézirat lezárás helye, dátuma:

Debrecen, 2022. január 31.

Jelen dolgozatomban a bűnszervezet és a bűnszövetség, mint a társas bűnelkövetés formáinak a kábítószer-kereskedelemben betöltött szerepét kívánom vizsgálni, továbbá a bűnszervezeti formában elkövetett kábítószerrel kapcsolatos eljárások bírósági szakban jelentkező bizonyítási nehézségeit.

1. A szabályozásról

1.1. A kábítószerrel visszaélés büntetőjogi szabályozásának magyarországi története

A kábítószer, illetve pszichotróp hatású anyagok használatának gyökerei egészen az emberiség történelmének a kezdetéig vezethetők vissza. Már a korai dél-amerikai, valamint délkelet-ázsiai társadalmakban előfordult, hogy bizonyos csoportok mindennapjainak részévé váltak ezen anyagok. Az orvostudományban is igen korán megjelentek a kábító hatású anyagok, elsősorban fájdalomcsillapító hatásukat használták ki, azonban hamar rájöttek függőséget okozó hatásukra is.¹ A globalizáció hatása, illetve Magyarország földrajzi elhelyezkedése folytán hazánkban sem volt ismeretlen jelenség a kábítószer használat, illetőleg az azzal való kereskedelmi tevékenység, azonban ez egészen az 1930-as évek elejéig a jogszabály alkotásban nem mutatkozott meg. Ekkor is Magyarország kizárólag a nemzetközi egyezmények átültetésére szorítkozott, mellyel összhangban az 1930. évi XXXVII. törvénycikk vezette be az első szabályokat.

Tulajdonképpen a 70'-es évektől figyelhető meg a változás a kábítószerrel kapcsolatos szabályozás tekintetében, amikor is már nem a nemzetközi szerződések és egyezmények ratifikálása jelentette az új jogszabályi háttér megteremtését.² Ennek az volt az oka, hogy a kábítószer-használat bizonyos formái csak a 70'-es években kezdtek elterjedni Magyarországon és 1985-ig olyan problémák közé tartozott, amelyre nem vonatkozott a szólásszabadság és a tudományos kutatás szabadsága. Ezen felül a rendszerváltás után csak 1994-ben kezdődtek meg azok az adatgyűjtések, amelyek a változások nyomán követéséhez elengedhetetlenül szükséges bizonyos indikátorokra irányulnak.³

¹ Dr. Belovics Ervin-Dr. Molnár Gábor-Dr. Sinku Pál Büntetőjog-Különös rész, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011., 458. o.

² Ritter Ildikó, (T)ÖRVÉNY a kábítószerrel való visszaélés büntetőjogi megítélésének hatásvizsgálata - 1999. március 1. után, L'Harmattan Kiadó, Budapest 2003. 14-15. oldal

³ Léval Miklós, A kábítószer-problémával kapcsolatos kriminálpolitikai és büntetőjogi szabályozás alakulása Magyarországon az 1970-es évek végétől napjainkig, In:Facultas Nascitur 20 éves a jogászképzés Miskolcon (szerk. Szabadfalvi József), Bíbor Kiadó, Miskolc, 2001., 251. oldal

Az 1960-es éveket megelőző jogszabályalkotásunk nélkülözötte a kábítószer fogyasztáshoz, avagy kereskedelméhez kötődő cselekmények pönalizálását. Az 1961. évi V. törvény a kábítószerrel visszaélést a közbiztonság és közrend elleni bűncselekmények között szabályozta, míg a kóros élvezetre alkalmas kábítószeresek jegyzékét az 5/1957.(XII.14.) EüM. számú rendelet melléklete tartalmazta. Fontos, hogy a jogszabályban a kábítószer fogyasztás nevesítésre sem került azzal, hogy a kommentárból kiolvasható volt, miszerint a törvényalkotás a kábítószer-fogyasztókat, mint a kábítószeresekkel kapcsolatba került visszaesőket említette.

Az 1980-as évek elejétől kezdődően hazánk Európa nyugati fele és a a Közel-Kelet tranzitútvonalává „emelkedett” a kábítószer kereskedelmét tekintve, mely erősebb büntetőjogi védelmet kívánt meg. Ennek eredményeként az 1971. évi 28. tvr. a büntetési tételek emelésén keresztül reagált a társadalom megnövekedett veszélyeztetettségére, azonban e büntető novella nem hozta meg az elvárt eredményt, a jogalkalmazás körében bizonytalanságot okozott, így megszületett a BK.513. számú állásfoglalás (amely később BK.75. lett), amely már mennyiségi határok között deklarálta a jelentős mennyiségű kábítószer alsó határát.

A jogszabályalkotás mérföldkövét az 1978. évi IV. törvény (régii Btk.) jelentette, amely a közegészség elleni bűncselekmények körében szabályozta a kábítószerrel visszaélést, míg a kóros szenvedélykeltés külön paragrafusban szerepelt. A törvény egyik meglepő változtatása volt, hogy nem vette át a jelentős mennyiséget, bevezette a csekély mennyiség fogalmát, továbbá a kábítószer nem forgalomba hozatal céljával történő készítését, tartását, megszerzését egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával és pénzbüntetéssel szándékozott büntetni. A törvény egyik nagy hibájának vélték, hogy nem különült egyértelműen a fogyasztó és a kereskedő, így a szankciók a kereskedőkkel szemben nem voltak megfelelőek, a fogyasztókkal szemben pedig a speciális prevenció szempontjából értelmetlenek voltak, holott a cél a két oldal szétválasztása lett volna.⁴

A régi Btk. 1987. évi módosításával ugyanakkor a jelentős mennyiség is bekerült a törvénybe.

⁴ Ritter Ildikó, (T)ÖRVÉNY a kábítószerrel való visszaélés büntetőjogi megítélésének hatásvizsgálata - 1999. március 1. után, L'Harmattan Kiadó, Budapest 2003. 14-15. oldal

Az említett büntető kódex a kábítószerrel kapcsolatos bűnözés szempontjából három nagyobb volumenű módosításon esett át. E módosítások közös jellemzője, hogy ugyanazon nemzetközi dokumentumok képezték az alapját az elfogadásuknak, azonban míg az 1993-as és a 2003-as törvénymódosítás esetében hasonlatosság, hogy a szankciót illetően számottevő eltérés jött létre a fogyasztók és a kereskedők között, addig a 98'-as jogszabály-módosítás továbbra is rögzítette a fogyasztói és a kereskedői típusú cselekvőségek megkülönböztetését, mégpedig a korábbi módosítással szemben a nulla tolerancia elvét alapul véve. Az 1998. évi LXXXVII. törvény szigorított a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények esetében kiszabható büntetéseken, megemelte azok mértékét és lehetővé tette a 10-15 évig terjedő, avagy akár az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását is.⁵ Ezen, jogalkotói szándékban megnyilvánuló kérlelhetetlenség nem csupán a kiszabható büntetés emelkedését mutatta, de bevezette a fogyasztó közvetlen büntethetőségét is.

A Büntető törvénykönyv 2003. évi II. törvénnyel történő módosításait már a következő év utolsó hónapjában megsemmisítette az Alkotmánybíróság. Ezzel a módosítással a fogyasztói és forgalmazói magatartások két külön tényállásban lettek szabályozva, hiszen a jogalkotó eltérő veszélyességi fokot tulajdonított a két elkövetési magatartásnak, amelynek megfelelően eltérő büntetési tétellel kívánta büntetni a két cselekményt, így azokhoz eltérő minősítő körülmények is kapcsolódtak. Pontosabban: az alapeseti tényállásnál, amikor csekély mennyiséget meghaladó, de a jelentős mennyiséget meg nem haladó kábítószerrel követték el a bűncselekményt, a fogyasztói magatartást 5 évig terjedő, a forgalmazói magatartást pedig 2-8 évig terjedő szabadságvesztéssel büntette a jogalkotó.⁶ A módosítással életbe lépett ugyanakkor az a szabály, hogy enyhébben büntetendő az a személy, aki a kábítószer-használat következtében vált függővé. Ilyen esetben a fogyasztói oldal két évig terjedő szabadságvesztéssel, a forgalmazói pedig három évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntethető. A 2003-as módosítás a 2004. évi CXXXI. törvénnyel módosításra került, továbbá az Alkotmánybíróság 54/2004. számú határozatával változtatást eszközölt a korábbi rendelkezésekhez képest, hiszen alkotmányellenesnek minősítette és a kihirdetés napjával megsemmisítette a „hatósági engedély nélküli”, „hatósági engedéllyel nem rendelkezőnek” és „együttesen történő kábítószer-fogyasztás alkalmával” szövegrészeket.⁷ Ezen túlmenően ez az AB határozat kiiktatta a korábbi Büntető

⁵ dr. Frech Ágnes, A kábítószerrel visszaélés büntetőjogi megítélése, avagy a kábulthoz való jog, in: Viener A. Imre Ünnepi kötet (szerk. Ligeti Katalin), KJK Kerszöv. Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2005., 130-132. oldal

⁶ 2003. évi II. törvény, a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról 18.§

⁷ Blaskó Béla-Madai Sándor-Pallagi Anikó-Polt Péter-Schubauer László, Büntetőjog Különös rész I., Rejtjel Kiadó Budapest-Debrecen, 2015., 92. oldal

kódexben írt azon rendelkezést, amely rögzítette a kábítószer fogalmát, jogalkotói feladatot is szabva, amelynek az Országgyűlés a 2005. évi XXX. törvény elfogadásával tett eleget.

A jelenleg hatályos, 2012. évi C. törvény ismét átszabta a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények törvényi tényállását. A módosulás több körben érhető tetten. A korábbi törvénytől eltérően míg a fogyasztói magatartás alapesete öt évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntethető, úgy a hatályos jogszabály egy évtől öt évig terjedő fenyegetettséggel rendeli büntetni a fogyasztói magatartás alapesetét, továbbá változtatott a súlyosító körülmények körén is, hiszen kikerült a szabályozásból annak súlyosító körülményként való felhívása, amennyiben a fogyasztói magatartást függő személy felhasználásával követik el; míg új súlyosító körülményként került a törvénybe az a fogyasztói magatartás, ha hivatalos vagy közfeladatot ellátó személy követi el e bűncselekményt. Jelenleg hatályos kódexünkben emellett bevezetésre került a különösen jelentős mennyiség fogalma, illetőleg ismét bekerült a törvénybe külön szabályozva a fogyasztás, mint elkövetési magatartás.

A módosulást az alábbi táblázat összegzi.

1978. évi IV. tv	2012. évi C. tv.
sorrend: enyhébbtől a súlyosabb felé	sorrend: súlyosabbtól az enyhébb felé
fogyasztói magatartás alapesete: 5 évig terjedő	fogyasztói magatartás alapesete: 1-5 évig terjedő
súlyosító, ha a fogyasztói magatartást függő személy felhasználásával követik el	ilyen súlyosító körülmény nincs
ilyen súlyosító körülmény nincs	
súlyosító a fogyasztói magatartás, ha hivatalos vagy közfeladatot ellátó személy követi el	
nincs különösen jelentős mennyiség	bevezeti a különösen jelentős mennyiséget
ilyen privilegizált eset nincs szabályozva külön a fogyasztás	bekerül a fogyasztás (ismét)
függő személy által elkövetett fogyasztói és kereskedői magatartás privilegizált esetként külön szabályozott	

<p>elterelés kábítószerfüggő személy esetében jelentős mennyiségű kábítószerre is lehet ez a cselekmény csak az új pszichoaktív anyaggal visszaélés bűncselekményében szabályozott kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyag fk. részére való átadása külön büntetendő (mindamellett, hogy van új pszichoaktív anyaggal visszaélés is!- duplikált tényállás)</p>	<p>elterelés csak csekély mennyiségű kábítószerre vagy elfogyasztott kábítószer esetében lehet (függetlenül attól, hogy függő vagy sem)</p>
<p>lehet többször is elterelés, akár párhuzamosan is (ha több eljárás indul ellene) ha a cselekményt megelőző két évvel már folyt ellene büntetőeljárás kábítószer miatt (akár birtoklás, akár kereskedelem), vagy ilyen időn belül diverzió miatt felfüggesztették vele szemben az eljárást, akkor nincs helye újabb diverziónak</p>	
<p>diverzióhoz nem kell beismerés</p>	<p>diverzióhoz kell beismerés</p>
<p>nincs korlátlan enyhítési lehetőség</p>	<p>korlátlan enyhítésre van lehetőség, ha felfedi a kereskedő kilétét</p>
<p>nincs ilyen szabályozás egyes hatóanyagok a Btk-ban egyes hatóanyagok csekély mennyisége külön jogszabályban (Btké.)</p>	<p>szabályozva az olyan kábítószer is, amelynek a hatóanyag tartalmának csekély mennyiségére a Btk. nem ad konkrét értéket</p>

1.2. A kábítószer-kereskedelem, mint a szervezett bűnözés bevételi forrása

A bűnözés szervezett formában történő folytatása rendkívül nagy jövedelmet biztosít az abban részt vevő, elsősorban a hierarchia felsőbb szintjein álló elkövetők részére. Éppen az extra profit keletkezése az, amely segítségül szolgál(hat) a nyomozó hatóság, illetve az igazságszolgáltatás számára az elkövetői kör feltérképezéséhez, az elkövetés módozatainak feltárásához és büntetőeljárás keretében a bűnös vagyon elvonásához, mely a kiszabott szabadságvesztés büntetésén

túl - álláspontom szerint - az egyik „lefájóbb” pont lehet az érintett személyekkel szembeni szankciókat tekintve.

Valamennyi általam, illetve a tanácsunk által tárgyalt kábítószer-kereskedelemmel kapcsolatba hozható ügy közös jellemzője, hogy a szervezetet irányító, annak létrejötténél bábáskodó terheltek célja saját anyagi jólétük megteremtése mellett a szervezethez kapcsolódó személyek anyagi biztonságának és egzisztenciális függőségének kialakításán keresztül a szervezet hosszú távú működésének biztosítása, melynek előfeltétele a rendkívüli mértékű, adott esetben azonnal mobilizálható anyagi eszközök rendelkezésre állása. E cél elérésének egyik legkönnyebb útja a kábítószer-kereskedelem, melyet jól példáz az alábbi jogeset.

A Hajdú-Bihar Megyei Főügyészség hat vádlott ellen emelt vádat az 1978. évi IV. (a továbbiakban: régi Btk.) 282/A.§ (1) bekezdésébe ütköző, a (2) bekezdés a) pontjának I. fordulatára figyelemmel a (3) bekezdés szerint minősülő és büntetendő bünszövetségben, jelentős mennyiségre, kereskedéssel elkövetett kábítószerrel-visszaélés bűntette, mint a Btk. 20.§ (2) bekezdése szerinti társtettesek ellen.

A bíróság által megállapított tényállás szerint a vádirati időszakot megelőző évekre visszamenően az I.r. vádlott ismertségi viszonyt ápolt vádlott-társaival. Megélhetésének alapját kábítószerrel történő kereskedelem képezte akként, hogy saját, majd a II.r. vádlott anyagi eszközeinek felhasználásával, valamint közreműködésével marihuána típusú kábítószernek nagy mennyiségben, Hollandiából Magyarországra történő behozatalát szervezte, mely kábítószer ismerősein keresztül juttatta el a fogyasztókhoz.

A II.r. vádlott az I.r. vádlottal közösen folytatott kábítószer-kereskedelmi tevékenysége leplezése céljából korlátolt felelősségű társaságot alapított, melynek tagjai a II.r. vádlott, valamint annak édesanyja voltak, úgy, hogy a II.r. vádlott hozzátartozója a gazdasági társaság cégvezetését is ellátta.

Az I., illetve a II.r. vádlott 2006 évben, illetőleg 2007. május 5. napjáig a II.r. vádlott tulajdonában álló gépkocsit vették igénybe ahhoz, hogy Hollandiából bálás ruhák, avagy egyéb árucikkek közé rejtve nagy mennyiségű marihuánát hozzanak be Magyarországra. Ezen utak során a gépjárművet a II.r.,

illetőleg a III.r. vádlott vezette, aki elfogását megelőzően csatlakozott az I., illetve a II.r. vádlott kábítószer-kereskedelemben megvalósuló üzleti tevékenységéhez. Az I.r. vádlott tényleges tevékenysége leplezése céljából tehergépjármű sofőrként állt az említett kft. alkalmazásában, ahol munkakörét 2007. március és április hónapban látta el. Ennek ellenére folyószámlájára 2006. május 5. napjától 2007. április 27. napjáig a munkáltatója utalása, illetőleg pénztári készpénzbefizetés által bruttó juttatásként havonta 240.000 Ft munkabér került, míg a II.r. terhelt - mint a kft. tagja, és egyben résztulajdonosa - fizetésként bruttó 80 ezer forintot kapott havonta.

Az I.r. vádlott a kft. által részére juttatott összeget 2007. május 7. napjáig nem használta, majd későbbi elfogása időpontjáig - mely mintegy egy hetes időintervallumot ölelt fel - a felhalmozódott több, mint 4 millió forint összeg vonatkozásában rendelkezett, azt készpénzfelvételnél leemelve számlájáról.

Az I.r. vádlott kábítószer-kereskedelmi tevékenysége hasznából jelentős vagyont halmozott fel, mely vagyontárgyak egy részének, így személygépkocsik, motorkerékpárok, jetski, valamint egy ún. „úszó ház” tulajdonjogának leplezése céljából azok más személyek, így rokonai, barátai, illetőleg vádlott-társai nevében szerepeltek a közhitelű nyilvántartásokban.

A II.r. vádlott jövedelmi viszonyaiban kábítószerrel történő kereskedelmi tevékenységének hozadékaként 2005. évtől kezdődően ugyancsak pozitív változás következett be, hiszen egy éven belül több ingatlan, illetve gépjármű került saját, illetve hozzátartozói tulajdonába.

A fentiekén túlmenően az I., a II., a III., a IV., illetőleg az V.r. vádlott 2006. októbere és 2007. áprilisa közötti időszakban többször utaztak együtt Indonéziába és a Seychelle-szigetekre, búvárokodás, illetőleg kikapcsolódás céljából, melynek anyagi fedezetét valamennyi vádlott esetében az I.r. vádlott kábítószer-kereskedelemből származó jövedelme teremtette meg, minthogy az utóbbi vádlottak a vádbeli időszakot megelőzően jövedelemmel, jelentős értékkel bíró vagyontárggyal nem rendelkeztek.

A bizonyítási eljárás eredményeként tényként vált megállapíthatóvá, hogy az I.r. terhelt a vád tárgyát képező, ezáltal a bíróság által vizsgálható és vizsgált időszakban okirattal igazolt, legálisnak

tekinthető jövedelemmel nem rendelkezett, gazdasági társaságnak osztalékra, vagy bármely más, juttatásra jogosult tagja nem volt, melyet a nyomozati szakban beszerzett, követlen hozzátartozóihoz kapcsolódó gazdasági társaságok tekintetében az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Céginformációs Szolgálat a cégmásolatain túlmentően az I.r. vádlott is megerősített. Az eljárás során ugyanis egyetlen alkalommal sem tett ezen okiratokkal szinkronban nem álló nyilatkozatot; s a NAV közlése értelmében 2006. évben 1. 880. 000 Ft legális jövedelmet közölt az adóhatósággal, míg 2005. évre vonatkozóan bevallást nem nyújtott be.

Tekintettel arra, hogy az I.r. terhelt elfogását megelőzően szüleivel, illetőleg élettársával azonos háztartásban élt, a bíróság vizsgálta igazolható vagyongyarapódásának esetleges forrásaként ezen személyek jövedelmét, továbbá a családjához köthető gazdasági társaságok eredményességét is, melynek körében rögzíthetővé vált, hogy szülei tulajdonát képező kft. mérleg szerinti eredménye 2005. évben 4. 000 forint, 2006. évben 0 forint, míg 2007. évben 148 .000 forint volt. Élettársa ezen időszakban személyi jövedelemadó bevallást nem nyújtott be, melyből következett, hogy közvetlen hozzátartozói vagyoni viszonyait sem lehetett az átlagostól jelentősen eltérő, avagy kimagaslóként definiálni.

Ehhez képest a rendelkezésre álló, közhitelű nyilvántartások adatai az I.r. vádlott tekintetében 2003. évtől kezdődően igazolták vagyoni helyzetének megszilárdulását, illetőleg megszerzett vagyona értékének lineárisan növekvő nagyságát, melynek forrása kizárólag a Hollandiából heti rendszerességgel hozott kábítószer-továbbértékesítésből származó haszon volt, mely egyúttal lehetővé tette a drog kereskedelmére épülő, a szervezettségi jegyeit magán hordozó társas elkövetői formában való tevékenység rögzíthetőségét is. Az eljárás során ugyancsak megállapítást nyert, hogy az eljárással érintett vádlott-társak anyagi helyzete a vádbeli időszakot megelőzően legcsekélyebb mértékben sem volt kimagaslónak tekinthető, az előzőekben, az I.r. vádlott esetében körülírt vagyongyarapodáshoz fogható állapotjavulás vagyoni viszonyait tekintve az I.r. vádlottal történő kapcsolatba kerülésüket követő időszakra datálható.

A bizonyítási eljárás lefolytatása alapján nem vált kérdésessé, illetőleg megerősítést nyert, hogy az I.r. terhelt által működtetett bűnszervezet fundamentumát a tőle való anyagi függőség jelentette, melynek alapját a heti rendszerességgel Hollandiából importált, az I.r. vádlott számára fuvaronként

kb. 2 millió forint tiszta haszon teremtette meg, mely lehetőséget biztosított azon következtetés levonására, miszerint a kábítószer-kereskedelem a szervezett bűnözés létezésének, illetőleg térnyerésének egyik meghatározó tevékenységi köre. Már csak azért is igaz e tétel, mert az ügy tárgyalása során bizonyítottá vált, hogy I.r. vádlott kábítószer-kereskedelemből hasznából uzsorás tevékenységet is folytatott, illetőleg ingatlan-forgalmazással kapcsolatos céget alapított és működtetett, mely alkalmas volt a kábítószer-kereskedelemből származó pénz tisztára mosására is.

Ugyanezen következtetés levonhatóságát erősítik az alábbi ügy tárgyalása során tapasztaltak is.

A Hajdú-Bihar Megyei Főügyészség 2008 decemberében 14 vádlottal szemben emelt vádat bünszövetségben, kereskedéssel, jelentős mennyiségre elkövetett kábítószerrel visszaélés büntette miatt azon túlmentően, hogy a vád tárgyát egyéb, jelen dolgozat szempontjából irrelevánsnak tekinthető bűncselekmények is képezték.

Az irányadó tényállás szerint az ügy I.r. terheltje utolsó szabadságvesztés büntetésének letöltése alatt került kapcsolatba, majd baráti viszonyba a II.r., a III.r., a IV.r., illetőleg az V. és VI.r. vádlottakkal, akikkel szabadlábra kerülésüket követően is kapcsolatban maradtak.

Az I.r. vádlott az ügyben szereplő további vádlottakkal már ezen személyeken keresztül tartotta közvetett módon a kapcsolatot, mégpedig annak okából, hogy szabadlábra kerülését követően személyes kapcsolatrendszerét felhasználva kábítószer-kereskedelmi tevékenységbe kezdett, elsősorban kokaint értékesítve a vele baráti, ismerősi viszonyt ápoló vádlott-társainak.

A vádbeli időszakban a III.r. vádlottnak 10 ezer USD tartozása keletkezett az I.r. vádlottal szemben, minthogy az I.r. vádlott a III.r. vádlott ismeretlen személlyel szemben fennálló tartozását átvállalta. A tartozás-átvállalás ellentételezéséként az I.r. terhelt felkérte a III.r. vádlottat, hogy dolgozzon neki és működjön közre az általa beszerzett kábítószeresek továbbértékesítésében. Az I.r. és III.r. vádlott megállapodása értelmében amennyiben a III.r. vádlott közreműködik a kábítószer terjesztésében, akkor az I.r. vádlott felé fennálló tartozását tíz hónap „együttműködés” után tekintette volna kiegyenlítettnek.

A III.r. vádlott a megállapodást követő időszakban - a II.r. vádlottal, aki egyébként az I.r. vádlott addig legális üzleti kapcsolataiban megbízottjaként járt el - az I.r. vádlott utasítása alapján rendszeresen Belgiumba utazott kábítószer vásárlás céljából, ahol alkalmanként 3 kg amfetamin-t szerzett be, s azt neki kellett Magyarországra hoznia, majd az I.r. vádlott mosonmagyaróvári tanyájára szállítania. A II.r. vádlott ezen alkalommal személygépkocsival jött vissza Magyarországra, míg a III.r. vádlott a kábítószer a Brüsszel és Budapest között menetrend szerint közlekedő autóbuszjáraton hozta haza.

Az I.r. vádlott - minthogy a III.r. vádlottat a többszöri brüsszeli út teljesítését követően, valamint régi ismeretségükre figyelemmel megbízhatónak tekintette - felajánlotta számára, hogy közvetlenül a kábítószer értékesítésében működjön közre. A III.r. vádlott a kábítószer-értékesítés jövedelmező volta okából - s mert tartozása továbbra is fennállt az I.r. terhelt irányába - a felajánlást elfogadta és ezt követően - egészen elfogásáig - rendszeresen értékesítette (terítette) az I.r. vádlott tulajdonát képező kokaint, speed-et, illetve marihuána típusú kábítószereket az ügyben IV., V., illetve VI.r. és a VIII.r. vádlott-társainak.

A III.r. vádlottnak az I.r. vádlottal történt megállapodása értelmében a kábítószereket budapesti lakóhelyére kellett vinnie, amely lakás a vádbeli időszakban az I.r. vádlott raktáraként is működött. E lakáson a II.r. vádlott az I.r. vádlott megbízásából rendszeresen megjelent és különböző mennyiségekben vitt el az ott tárolt drogokból.

A VIII.r. vádlott - éppen a III.r. vádlottól rendszeresen vásárolt kábítószer ellenértékének kifizetése miatt - nehéz anyagi helyzet bekerült. A VI.r. vádlottól mindennapi szükségletei fedezésére pénzt kért kölcsön, melyet azonban határidőre nem tudott megfizetni. Arra az elhatározásra jutott, hogy nagyobb tételben kábítószerrel vásárol, melyet anyagi haszonnal továbbértékesít és az így megszerzett pénzt fordítja tartozásai kiegyenlítésére, illetve mindennapi szükségletei fedezésére. Ennek megfelelően a VI.r. vádlottól vásárolt drogot továbbértékesíteni kezdte ismerőseinek, az ügy VII. és IX.r. vádlottjainak.

A fentiekkel párhuzamosan az I.r. vádlott felajánlotta a IV.r. vádlottnak, hogy a II.r. vádlott útján kokainnal és amfetamin-nal tudja ellátni az anyagok haszonnal történő továbbértékesítése céljából.

A IV.r. vádlott elfogadta az I.r. vádlott ajánlatát és ezen időszakról kezdődően alkalmanként minimum 20 gramm kokaint és ugyanennyi mennyiségű speed-et vett át a II.r. vádlottól az I.r. vádlott megbízása alapján. Az ekként vásárolt kokain vételára grammonként legkevesebb 10 000 forint volt, melyet a IV.r. vádlott esetenként a II.r. vádlottnak, avagy közvetlenül az I.r. terhelt részére fizetett ki.

A büntetőeljárás során valamennyi vádlott vonatkozásában a lefoglalt kábítószeres tekintetében kétséget kizáróan megállapítást nyert a kereskedelem fogalom körébe tartozó tevékenységük, akárcsak az igazságügyi vegyészszakértői vélemények alapján a kábítószeres fajtája, mennyisége, illetőleg annak tiszta hatóanyag-tartalma.

Az ügyben lefolytatott bizonyítási eljárás eredményeként rögzíthetővé vált, hogy az I.r. vádlott az általa folytatott kábítószer-kereskedelmi tevékenységbe fokozatosan vonta be vádlott-társait, részint elnehezült anyagi helyzetüket, másrészt esetleges kábítószer-függőségüket kihasználva. Lépésről-lépésre, egyre nagyobb volumenű üzletek reményével kecsegtetve „hozta helyzetbe” a neki dolgozó, végső soron részére hasznot hajtó vádlott-társait, akik maguk is érdekeltté váltak a közös tevékenység folytatásában, közreműködve ezáltal az I.r. vádlott által időközben alapított, egyébként nem magyarországi székhelyű bordélyház beindításához szükséges tőke felhalmozásához.

Nyilvánvaló, hogy néhány ügy tanúságaiból merészség lenne általánosítható következtetést levonni arra, hogy a kábítószer-kereskedelem a szervezett bűnözés egyik bevételi forrása és ezen keresztül megszilárdulásának alapja. Azonban csupán a Debreceni Törvényszéken (korábbi Hajdú-Bihar Megyei Bíróságon) 2007. és 2012. évek közötti időszakban évente legkevesebb három ilyen volumenű ügyben történt vádemelés, majd került sor ítélet hozatalára⁸ (mely ügyekben az érintett vádlottak száma több tízre, adott esetben ügyenként 20-30 vádlottra tehető), mely semmiképp sem ad alapot a kábítószer-kereskedelem ezen aspektusból történő bagatellizálására.

⁸ Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 4.B.341/2007., 4.B.381/2008., 4.B.344/2008., 4.B.662/2008.

2. Bizonyítási nehézségek a tárgyalóteremben

2.2. Tanúvédelem a bíró szemszögéből

Nemzetközi kitekintés

Az elmúlt évtizedek kiemelt bűnesetei, azok nyomozása, illetve bírósági tárgyalásokon e bűnesetek kapcsán tapasztalt bizonyítási nehézségek rávilágítottak arra, hogy a nyomozások során nem lehetséges a hatékony fellépés a bűnözéssel szemben tanúvédelem nélkül.

Alapelv, hogy a tanúzás nem jog, hanem kötelezettség, viszont ezen kötelezettség teljesítése nem maradhat ellentételezés nélkül. Nem várható el egy kiemelt bűncselekményről tudomással bíró személytől, hogy akár életét - avagy családjának biztonságát kockáztatva olyan információt hozzon a hatóság tudomására, mely lehetővé teszi az elkövető büntetőjogi értelemben vett felelősségre vonását, ugyanakkor az eljárás során „magára hagyottan” vállalja igazmondása esetlegesen számára kellemetlen következményeit. Különösen fontos a szervezett bűnözés elleni harc frontján a társadalom támogatása, mivel ennek hiánya eleve kudarcra ítélné a bűnüldöző szervek munkáját.

Az Európai Tanács Miniszteri Bizottságának R. (85.) 11. számú ajánlása „Az áldozatok büntetőjogi és büntető eljárásjogi helyzetéről címmel” meghatározta, hogy az áldozatok igényeit figyelembe kell venni a büntető igazságszolgáltatás minden szakaszában, mely az első jelentős döntés volt a tanúvédelem kialakulásában.⁹

Az Európai Tanács Miniszteri Bizottságának az R. (97.) 13. számú ajánlása „A tanúk megfélemlítése és védelemhez való jogáról” címmel rögzítette, hogy bizonyos területeken, mint pl. a szervezett bűnözés vagy a családon belüli bűnözés, növekszik a tanú megfélemlítésének a kockázata annak elismerése mellett, hogy a tanúknak az eljárás során speciális szerep jut, mivel a tanúk által szolgáltatott bizonyíték gyakran alapvető jelentőségű a büntetőeljárás során.¹⁰

⁹ Európai Tanács Miniszteri Bizottság R. (85.) 11. számú ajánlás Az Áldozatok büntetőjogi és büntetőeljárásjogi helyzetéről

¹⁰ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az R. (97.) 13. számú ajánlás a tanúk megfélemlítése és védelemhez való jogáról

A tanúvédelmi rendelkezések Magyarországon

Az 1990-es évek közepéig a tanúvédelmi szabályok lényegében ismeretlenek voltak. Habár Werbőczy István Hármaskönyve már szólt - ha áttételesen is - a tanúk védelmének szükségességéről, egészen az 1990-es évek elejéig a jogszabályok nem nyújtottak semminemű hatékony védelmet egy adott büntetőeljárásban tanúként szereplő személynek. Ennek szükségességére a 90-es évek elején megjelent maffia-típusú ügyek világítottak rá, rámutatva, hogy a tanúvédelem problémaként „ütötte fel a fejét” és megoldandó feladata a jogalkotásnak. Habár az 1994. évi XCII. törvény 3.§-a lehetővé tette, hogy a tanúk személyi adatait - a nevén kívül - az ügyirattól elkülönítve, zártan kezeljék, azonban jogalkotási szinten „áttörést” az 1998. július 2-i, un. Aranykéz utcai pokolgépes merénylet hozott. E bűncselekmény kapcsán négy ember meghalt, huszonötén megsérültek, és nem volt kérdés, hogy a merénylet a szervezett bűnözés magyarországi térnyeréséhez köthető. Az ügy nyomozása során ugyancsak nyilvánvalóvá vált, hogy a tanúk védelme érdekében tehető biztonsági intézkedések rendkívül kevés garanciát adtak az egyáltalán megszólalni hajlandó tanúknak, azzal együtt, hogy az 1998. évi LXXXVIII. törvény 8.§-a már lehetővé tette, hogy kivételesen rendkívül indokolt esetben a tanú nevének zártan kezelése is megtörténhetett.

A gyakorlat azonban bizonyította ezen jogalkotási próbálkozás elégtelen voltát, minthogy a zárt adatkezelés nem működött megfelelően. Abban az esetben ugyanis, amennyiben a tanú a nyomozás során nem kérte adatainak zártan történő kezelését, a bírósági kihallgatása során ezt már ha kérte is, a bíró döntésén múltott annak kérelme szerinti elrendelése, nem is szólva arról, hogy a terheltek rendelkezésére is álló nyomozati iratokban az ilyen irányú kérelem előterjesztéséig az az „érdeklődők” számára megismerhető volt.

Kétségtelen, hogy az Alkotmánybíróság 104/2010.(VI.10.) AB határozatában megállapította, hogy a büntetőeljárásban a tanúnak - a tanúvédelmi rendszeren belül érvényesülő - információs önrendelkezési joga körébe tartozik, hogy személyi adatainak zárt kezelését kérje. Nincs olyan alkotmányos indok vagy cél, amely miatt a nyomozó hatóságot, az ügyészt, valamint a bíróságot fel kell arra jogosítani, hogy - vizsgálva a tanú fenyegetettségének objektív alapjait és mérlegelve a

teljesíthetőséget, a kérelmet megtagadja.¹¹ Azonban áttörést ezen alkotmánybíróági határozat még nem hozott.

A tanúvédelem területén a fentebb részletezettekkel szemben már valóban továbblépésként értékelhető - az 1998. évi XIX. törvény hatályba lépését megelőzően - a 34/1999.(II.26.) Korm. rendelet, mely lehetővé tette a büntetőeljárásban részt vevők és az eljárást folytató hatóság tagjainak a védelmét. E jogszabály deklarálta a fenyegetett helyzetben lévő személy személyi védelmét egyrészt a büntetőeljárásban való részvétele miatt, másrészt abban az esetben, amennyiben büntetőeljárási jogai érvényesítésének, kötelezettségei akadályozásának, avagy annak megghiúsítása végett ellene személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó bűncselekményt követtek el, avagy valószínűsíthető ilyen jellegű bűncselekmény elkövetése. A rendelet kimondta azt is, hogy az ekkénti védelem az adott személyt a büntetőeljárás befejezése után is megilleti, ha az ellene elkövetett bűncselekmény, illetőleg fenyegetett helyzete a büntetőeljárásban való részvételével volt összefüggésbe hozható.

A tanúvédelem következő állomása a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők védelmi programjáról szóló 2001. évi LXXXV. törvény volt, mely azon kiemelkedő tárgyú súlyú bűncselekmények tanúinak állt végső eszközként rendelkezésére, akik tudomása valamely bűnszervezet összetételére, tevékenységére, kapcsolatrendszerének feltérképezésére, a bűnszervezet tervezett vagy elkövetett bűncselekményeire vonatkozott. A tanúvédelem e legvégső eszköze lehetővé tette a tanú névcseréjét, lakcímnnyilvántartóból törlését, nem mentesítve ugyanakkor e személyt a bírósági tárgyaláson történő személyes megjelenés alól.

A tanúvédelem már említett eszközeit az 1998. évi XIX. törvény (régi Be.) egységes rendszerbe foglalta, így azonos fejezetben került szabályozásra a zárt adatkezelés, a különösen védetté nyilvánítás, a személyi védelem, továbbá a tanúvédelmi programban részvétel lehetősége.

¹¹ 104/2010.(VI.10.) AB határozat

A jogalkalmazás leggyakoribb problémái

A büntető igazságszolgáltatás természetesen leggyakrabban a zárt adatkezelés, illetőleg a különösen védetté nyilvánítás szabályozásának problémáit „szenvedte”.

A zárt adatkezelés dolgozatban már említett problémáin túl további nehézséget okozott a jogalkalmazásnak a tanúvédelem ezen eszközének és a polgári jogi érvényesítésének szinkronba hozatala.

Az vitán felülálló, hogy amennyiben a tanú ezen jogával élni kívánt, úgy azt az eljárás bármely szakaszában tehette, és a kérelem teljesítése nem volt megtagadható. Amennyiben az elrendelés megtörtént, úgy a tanú a büntetőeljárás során mindvégig anonim maradt. A problémát az jelentette, amennyiben az eljárásban tanúként szereplő sértett polgári jogi igényt érvényesített, és ezen igénynek a bíróság helyt adott. Tudni illik ebben az esetben - a jogerős ügydöntő határozat végrehajthatósága érdekében - az ítélet rendelkező részében a polgári jogi kötelezés jogosultját beazonosítható módon kellett feltüntetni, ellenkező esetben a bíróság gazdasági hivatala - adott esetben a végrehajtás érdekében - nem tudta megtenni a szükséges lépéseket. A jogalkalmazó ezért felemás megoldást követett: adott esetben akár a végrehajtási irodának, akár a bíróság gazdasági hivatalának az un. egységes értesítőn a tanú személyi adatainak feltüntetése helyett - jelezve, hogy a tanú személyi adatai zártan kezelendők - zárt iratban továbbította a tanú azon személyes adatait, amelyek a végrehajtás érdekében feltétlenül szükségesek azzal, hogy a zárt adatkezelés szabályai a végrehajtó hatóságokra, így különösen a bíróság gazdasági hivatalára nem vonatkoztak.

Ezen probléma a 2017. évi XC. törvény hatályba lépésével megoldódni látszik, hiszen az új eljárási kódex már lehetővé teszi, hogy a védelem eszközével élő, polgári jogi igényt érvényesítő sértett pl. bankszámlaszáma kerüljön megjelölésre az ítéletben, a tanú anonimitását a végrehajtás során is megőrizve.

Ugyancsak számos problémát okozott a tárgyalások során - főképp, ha a vád tárgyát bünszervezetben, avagy bűnszövetségben elkövetett bűncselekmények képezték - a különösen védetté nyilvánított tanú kihallgatása, illetve anonimitásának megőrzése.

Az 1998. évi XIX. törvény 97.§-a taxálta azon okokat, amelyek fennállta esetében egy tanú különösen védetté nyilvánítása megtörténhetett. Erre a nyomozati szakban, ügyészi indítványra, a nyomozási bíró döntése alapján kerülhetett sor (Be. 207.§ (2) bekezdés d) pont), aki ülést tartva, az ülésen kihirdetett végzéssel, a nyomozati iratok ismeretében rendelkezhetett különösen védetté nyilvánításról. Ennek jelentősége abban állt, hogy a végzés kihirdetését követően a különösen védetté nyilvánított tanúnak a tárgyaláson megjelennie nem kellett, sőt az tilalmazott volt. A nyomozási bíró előtt megtett vallomásáról készült jegyzőkönyv nevét, illetve valamennyi személyének beazonosítására alkalmas adatot nélkülözött (vallomásáról jegyzőkönyv kivonat készült, amely az ügy iratanyagához szerelve lett), azaz személye - elméletileg - rejtve maradt a vádlott, illetve a védő/védők előtt.

Amennyiben az ügyész vallomását a vádiratban foglaltak bizonyítására fel kívánta használni, csupán utalás szintjén kellett említenie a vádban ennek tényét.

Ezen eljárásjogi megoldás ugyanakkor legkevesebb 3 problémakört generált:

- Habár az ügyet tárgyaló bíró megtehetette, hogy a nyomozási bíró által aláírt eredeti jegyzőkönyv megtekintésével tudomást szerezzen a különösen védett tanú személyazonosságáról, azonban ez nem minden esetben történt meg. Ekként előállhatott az a helyzet, hogy a bírósági tárgyalásra idézést kapott a különösen védetté nyilvánított tanú, akinek anonimitása ezáltal megszűnt.
- A különösen védett tanú kihallgatásánál a nyomozási bírón, a jegyzőkönyvvezetőn, és - ha szükséges - tolmácson kívül csak az ügyész és a tanú érdekében eljáró ügyvéd lehetett jelen. A korábbi Be. nem tartalmazott kizáró szabályt arra az esetre nézve, amennyiben a különösen védett tanú jogi képviselője utóbb a tanúval kötött megbízási szerződését megszüntette és ugyanezen ügyben valamely, a különösen védett tanú által terhelő nyilatkozattal „sújtott” vádlott védelmét elvállalta.

A törvény 45.§ (2) bekezdése ugyanis csupán az egyidejűséget tiltotta, hiszen a normaszöveg szerint a tanú érdekében eljáró ügyvéd *ezzel egyidejűleg* nem lehetett védő. Ezen előírás helyes nyelvtani értelmezéséből pedig csak és kizárólag az következhetett, hogy amennyiben a tanú és az ügyvéd között megszűnt az a jogviszony, ami a tanút segítő ügyvédi feladat ellátását lehetővé tette, már nem volt eljárásjogi akadálya annak, hogy ez az ügyvéd bármely terhelt védelmét ellássa.

Az új eljárás kódex 43.§ (1) bekezdés f) pontja ezt az anomáliát orvosolta. A törvényszöveg nem hagy kétséget afelől, hogy az „egyidejű” határozószó kiiktatásával a törvényi előírás, ezáltal a tanú anonimitásának megőrzését hivatott rendelkezés megerősítést nyert, immár valóban támaszául szolgálva azoknak, akik személyazonosságukat nem kívánták felfedni az ügy terheltjei előtt.

- Végezetül teljesen kiüresítette a tanúvédelem ezen eszközét a törvény 272.§ (8) bekezdésében írt rendelkezés. Eszerint, ha a vádlott vagy a védő a különösen védetté nyilvánított tanút megnevezi, vagy a személyét más, kétséget kizáró módon azonosítja, a bíróság a tanú különösen védetté nyilvánítását megszünteti. Ebben az esetben a tanú idézésére és kihallgatására az általános szabályok irányadóak; a tanács elnöke szükség esetén hivatalból vagy indítványra a tanú védelmének más formáját kezdeményezi.

Számos ügy tárgyalása során következett be, hogy akár a különösen védett tanú vallomásáról készült jegyzőkönyv-kivonat felolvasását követően, akár már ezt megelőzően a vádlott megnevezte a vallomást tevő személyét, s minthogy a személy megnevezése esetén a bíróságnak döntési jogköre a személy azonosságának felfedését illetően nem volt, idézni kellett a tárgyalásra. Könnyen belátható, hogy ezen rendelkezés a tanúvédelem célját a legkevésbé sem szolgálta, sőt azzal ellentétes irányba mozdította a büntetőeljárásban tanúként részt vevő, vagy a jövőben esetlegesen releváns információval bíró személyek tanúzási hajlandóságát.

A bűnszervezetben, illetve bűnszövetségben elkövetett bűncselekmények tárgyalása során a tanúvédelem bíróságok által folytatott szemlalomharcát jól példázza az alábbi ügy tárgyalása során történtek.¹²

A Hajdú-Bihar Megyei Főügyészség 21 vádlott ellen emelt vádat az akkor hatályban volt 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) 282/A.§ (1) bekezdésébe ütköző, azonban a (2) bekezdés a) pontjára figyelemmel a (3) bekezdés szerint minősülő és büntetendő bűnszövetségben, jelentős mennyiségre, kereskedéssel elkövetett kábítószerrel visszaélés büntette, mint társtettesek ellen, mely vádlottak közül három terhelt esetében a vád tárgyát a régi Btk. 323.§ (1) bekezdésébe ütköző, azonban a (2) bekezdés b) pontja szerint minősülő és büntetendő súlyos fenyegetéssel elkövetett zsarolás büntette és 1 rb., a régi Btk. 170.§ (1) bekezdésébe ütköző, azonban a (2) bekezdés szerint minősülő és büntetendő súlyos testi sértés büntette, míg egy vádlott esetében a régi Btk. 263/A.§ (1) bekezdésébe ütköző, aszerint minősülő és büntetendő lőfegyverrel és lőszerral visszaélés büntette is képezte.

A vádirati tényállás a dolgozat szempontjából releváns része szerint az I.r. és IV.r. vádlott elhatározták, hogy életszínvonaluk magasabb szintű biztosítása és jövedelmük növelése érdekében Budapesten különböző típusú kábítószerket fognak beszerezni, melyeket az I.r. vádlottnak a Debrecenben lévő kapcsolatrendszer útján, míg a IV.r. és az V.r. vádlott ismerősi rendszerét kihasználva Debrecen város és vonzaskörzetében, így Debrecen-Józsán, Hajdúböszörményben, illetve Újfehértón értékesítenek.

A IV.r. vádlott volt az, aki az I.r. vádlott, illetve saját anyagi eszközeit felhasználva elfogásáig legalább heti rendszerességgel a II. és a III.r. vádlottól, ugyancsak azok elfogásáig, majd azt követően ismeretlen személyazonosságú személyektől megvásárolta az általa forgalmazni kívánt kábítószer, és a VI.r. vádlott segítségével szállították Debrecenbe, illetőleg az említett célállomásokra.

Az I.r. vádlott esetenként maga is értékesített különböző fajtájú kábítószerket, elsősorban kokaint. Az V.r. vádlott a megrendelésektől függően hetente többször, szükség esetén akár naponta több alkalommal is szállította a kábítószer Budapestről vádlott társai részére, illetőleg a IV.r. vádlott az

¹² Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 4.B.341/2007. sz. ügy

általa a II.r., illetve a III.r. vádlottól beszerzett kábítószeret esetenként maga szállította le korábbi lakóhelyére, Hajdúböszörménybe, avagy értékesítette Budapesten.

A bizonyítás iránya, a pertaktika szempontjából rendkívül lényeges körülmény, hogy az ügyben az I. és IV.r. vádlottaktól kábítószer lefoglalásra nem került, ugyanakkor a vádirati cselekvőségük szerint jelentős mennyiségű kábítószerrel folytattak továbbértékesítési tevékenységet. Ezzel szemben az ügy több vádlottja esetében a lefoglalt kábítószeresek együttes mennyisége 30-50-szerese volt a jelentős mennyiség alsó határának.

Az ügyben a kábítószer kereskedelmi tevékenységet folytató szerveződés alsóbb szinten álló értékesítőire számos terhelő bizonyíték állt rendelkezésre, ellenben az eljárás „fő” vádlottjaira - minthogy tőlük kábítószer lefoglalásra nem került és a titkos információgyűjtés keretében beszerzett lehallgatási anyag is csupán a fogyasztói típusú magatartás megállapíthatóságát támogatta, - csupán egy tanú vallomása. E személy volt a vád koronatanúja, aki bár kérte, különösen védetté nyilvánítását az ügyész nem indítványozta, kizárólag nevének és személyi adatainak zártan kezelését rendelte el a nyomozó hatóság.

Az 1. számú tanúként jelölt személy kihallgatására a Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Osztályán került sor, ahol a nyomozó hatóság tagjain kívül a tanú jogi képviselője is jelen volt és részletes vallomást tett az ügy I.r., illetőleg IV.r. vádlottjának a kábítószer terítésével kapcsolatos szerepéről, ennek részleteiről, mely vallomás ellentmondás-mentes volt és összhangban állt a rendelkezésre álló egyéb bizonyítékokkal. Annak ellenére, hogy e tanú különösen védetté nyilvánítása nem történt meg, a vádlottak a bírósági szakig nem bírtak tudomással tényleges kilétéről, ugyanakkor tanúkénti kihallgatására a vádhatóság képviselőjén túlmenően a vallomásában érintett vádlottak, illetőleg védőik is igényt tartottak.

A tanú a bírósági tárgyalásra szóló idézéseit megkapta, azonban több esetben orvosi okiratokkal igazoltan kimentette magát megjelenési kötelezettsége alól, illetőleg közölte, hogy a bíróságon nem kíván megjelenni, ugyanis életveszélyes fenyegetést kapott arra az esetre, amennyiben vallomást tenne a bíróság előtt, illetőleg fenntartaná a nyomozati vallomásában foglaltakat.

Tekintettel arra, hogy a bíróság is szükségesnek látta személyes megnyilatkoztatását e tanúnak a tárgyalás keretében, ezért tájékoztatta azon lehetőségéről, mely szerint kihallgatásának tartamára mód nyílt a tárgyalóteremből a vádlottak eltávolíttatására, mely lehetőséggel a bíróság a tanú személyes megjelenésekor élt is az 1998. évi XIX. törvény (régi Be.) 292.§ (2) bekezdésére tekintettel. Minthogy vallomástételi szándékának közlésén túl a tanú a vallomásának tételét személyazonossága anonimitásához kötötte - melynek indokaként saját, illetve családja életének, testi épségének kizárólag ekként való biztosítását jelölte meg - a bíróság gondoskodott arról, hogy e személy úgy érkezzen a tárgyalóteremhez, hogy arról előzőleg senki ne szerezhesen tudomást, s így kezdődött meg bírósági kihallgatása. Ugyanakkor tárgyalóterembe történő beszólítását követően - érzékelve, hogy a védők a tárgyalóterembe jelen vannak - közölte aggályát abban a tekintetben, hogy kérdésessé válhat személyazonosságának vádlottak előtti titokban maradása. Ezzel együtt részletes vallomást tett, melynek keretében fenntartotta a nyomozás során elmondottakat.

Kihallgatását és a bíróság épületéből történő távozását követően derült fény arra, hogy az ügyben védőként eljáró, ekként a kihallgatása alkalmával is jelenlévő ügyvéd mobiltelefonjával titokban fényképet készített a tanúról, melyet a tárgyalóteremhez későbbi időpontra idézett vádlottaknak bemutatott, azaz a tanú anonimitása teljességgel megszűnt. Miután az eljáró tanács elnöke tudomást szerzett e védői cselekvéséről, a szükséges intézkedést megtette az ügyben eljáró ügyvéddel szemben (feljelentést tett a nyomozó hatóságnál, illetve fegyelmi eljárást kezdeményezett az ügyvédi kamaránál). Mindez azonban mit sem változtatott azon a tényen, hogy - az ügyben igen fontos és máshonnan be nem szerezhető vallomás, mint bizonyítási eszköz beszerzését követően - a tanú anonimitása megszűnt, azaz az általa kért védelmet a bíróság biztosítani nem tudta számára.

Összegzésként megállapítható, hogy a jogalkotó a 2017. évi XC. törvény (új Be.) tanúvédelemre vonatkozó szabályait átstrukturálta, új fogalomként bevezetve a különleges bánásmódot igénylő személy megjelölését is. Kellő gyakorlati tapasztalat híján jósolni sem lehet, hogy az új kódex a tanúk védelmét szolgáló rendelkezései mennyire lesznek hivatottak biztosítani deklarált céljaikat, azonban az igazságszolgáltatás hatékonyságában érdekelt valamennyi szerv, hatóság, illetőleg a bíróságnak is érdeke, hogy a büntetőeljárás során minden személy, aki tanúzási kötelezettségének eleget kíván tenni, az befolyástól mentesen, saját meggyőződése szerint, félelem nélkül tegye.

2.3. Leplezett eszközökből nyert bizonyítékok használhatósága, illetve felhasználhatósága a gyakorlat tükrében

A 2018. július 1. napján hatályba lépett 2017. évi XC. törvény a nyomozás egységes szabályozásának deklarált céljaként a szabályrendszer letisztításával jelentősen megváltoztatta a büntetőeljárásban a leplezett eszközök alkalmazásának, illetve felhasználhatóságának rendszerét, szabályait. Különösen igaz ez a büntetőeljáráson kívüli és annak keretei között folytatott titkos információgyűjtés szabályozására, törekedve az ún. ágazati törvényben eltérő megfogalmazásokat használó előírások egységesebbé tételére.

A törvény rögzíti az arányosság alapelvét, azaz leplezett eszköz alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha megalapozottan feltehető, hogy a megszerezni kívánt információ, illetve bizonyíték a büntetőeljárás céljának eléréséhez elengedhetetlenül szükséges, és más módon nem szerezhető meg, továbbá annak alkalmazása nem jár az érintett vagy más személy alapvető jogának az elérendő bűnüldözési célhoz képest aránytalan korlátozásával, és alkalmazásával bűncselekménnyel összefüggő információ, illetve bizonyíték megszerzése valószínűsíthető.¹³

Ezek a követelmények nem hagynak kétséget afelől, hogy a leplezett eszközök a nyomozás kivételes eszközei, amelyeket jellegüktől függően előjáró jóváhagyásához, illetve ügyészi vagy bírói engedélyeztetéshez köti a törvény. Újítás, hogy „a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés folyamatába az ügyész a korábbiakhoz képest jobban bekapcsolódhat, ezzel garantálva, hogy az ügyész tudta és felügyeleti lehetősége nélkül bűncselekményt érintő titkos információgyűjtést a rendőrség, illetve az adó- és vámhivatal ne folytasson”¹⁴.

Az új eljárási kódex nem titkolt célja - többek között - annak a kettősségnek a felszámolása, amely a korábbi szabályozásban a titkos információgyűjtés, valamint a titkos adatszerzés és az egyéb leplezett adatgyűjtés párhuzamosságából, adott esetben duplikálódásából fakadóan bizonyítékvesztéshez vezetett.

¹³ Be. 214.§ (5) bekezdés

¹⁴ Nyeste Péter: A titkos információgyűjtés és a leplezett eszközök, a felderítés új modellje, Belügyi Szemle 2018/5. 29. oldal

A törvény indokolásában kiolvasható azon szemlélettel történő szakítás, amely a titkos információgyűjtést és a titkos adatszerzést teljességgel különálló eljárásnak tekintette, megteremti ugyanakkor a lehetőségét a nyomozás elrendelése előtt a bűncselekmény gyanújának megállapítása vagy kizárása érdekében a felderítő tevékenység büntetőeljárási törvényen, avagy ágazati törvényeken alapuló végrehajtásának.

Miért van ennek jelen téma, azaz a beszerzett adatok felhasználhatósága szempontjából jelentősége?

Az 1998. évi XIX. törvény 206/A.§-ában körülírt haladéktalanság követelményének való megfelelés rendkívül sokszínű értelmezést és ebből fakadóan gondot okozott a korábbi törvény alkalmazása során.

A kódex 206/A.§-a kimondta, hogy a bűnüldözési célból folytatott bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés, valamint a nem bűnüldözési célból folytatott bírói engedélyhez, illetve az igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtés eredménye a büntetőeljárásban bizonyítékként akkor használható fel, ha

a) a titkos adatszerzés engedélyezésének e törvényben meghatározott feltételei (201.§) a bizonyítani kívánt bűncselekmény tekintetében fennállnak,

b) a titkos információgyűjtés engedélyezését kérő szerv a büntetőeljárásban felhasználni kívánt információ megszerzését követően a nyomozást - a büntetőeljárás megindításának valamennyi, e törvényben meghatározott feltétele megállapításakor - nyomban elrendelte, vagy a feljelentési kötelezettségének nyomban eleget tett.

A titkos információgyűjtés eredményének felhasználhatósága megkövetelte tehát a feljelentés tételének, illetve a nyílt eljárás megindításának „nyombaniségit” úgy, hogy sem e törvény, sem más jogszabály nem definiálta e határozószó tényleges jelentését.

Amennyiben a szó nyelvtani értelmezését vette alapul a jogalkalmazó, úgy nem vitás, hogy a nyombaniség és az azonnaliság szinonim fogalmakként értékelhetők, ezáltal megfosztva a titkos információgyűjtésből származó adatok kiértékelésének lehetőségét, feldolgozását a nyomozó hatóság számára.

Ezen állásponttal szemben a bírói gyakorlat a Legfelsőbb Bíróság 74/2009. BK véleményben leírtakat tartotta irányadónak, melyben rögzítést nyert, hogy a haladéktalanság nem tekinthető azonosnak az azonnal fogalommal. Indokolásként részletezésre került, hogy a titkos információgyűjtést végző bűnüldöző szervnek valamennyi beszerzett adat alapján kell, illetve lehet határozott álláspontot kialakítania egy nyomozás elrendelését vagy megtagadását illetően, valamint abban a tekintetben, hogy tesz-e feljelentést vagy sem. Ez adott esetben pl. nagyobb volumenű, tipikusan gazdasági bűncselekmények esetében több hónapot is igénybe vehet.

Az új Büntetőeljárás törvény ezen értelmezést erősítve azzal, hogy az arra feljogosított szervek titkos információgyűjtő tevékenységüket nem csupán a Büntetőeljárás törvény alapján, hanem az egyes szervekre vonatkozó ágazati törvények szerinti szabályrendszerek által adott lehetőségek között végezhetik „megteremti annak a lehetőségét, hogy a konkrét bűncselekmények gyanújának megállapítása érdekében a Büntetőeljárás törvény biztosította garanciális keretek között végezzék ezt a tevékenységet, és valós idejű büntetőeljárást folytassanak, elkerülve ezzel a „nyombaniség” feltételét nem teljesítő bizonyítékok kizáródását a büntetőeljárásban”.¹⁵

E tekintetben ugyancsak előremutató megoldás a Büntetőeljárás törvény által életre hívott új eljárás szakasz a nyomozás előtt, azaz az előkészítő eljárás, melynek lefolytatása legitim alapot teremt a nyomozás elrendeléséhez szükséges adatok összegyűjtéséhez, természetesen korlátozott ideig.

Az új Büntetőeljárás törvény hatályba lépését megelőzően a titkos információgyűjtés tartamát érintően is eltérő gyakorlat alakult ki, ti. a bíróságok különbözőképpen értelmezték a meghosszabbíthatóság fogalmát.

A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 71.§ (3) bekezdése rögzítette, hogy a bíró a különleges eszköz alkalmazását, illetve az eszköz igénybevételét esetenként legfeljebb kilencven napra engedélyezheti, illetőleg - a 70.§ (2) bekezdés szerinti kérelemre - kilencven nappal ismételt meghosszabbíthatja.

¹⁵ Nyeste Péter: A titkos információ-gyűjtés és a leplezett eszközök, a felderítés új modellje, Belügyi Szemle 2018/5. 22. oldal

Az 1998. évi XIX. törvény 203.§ (5) bekezdése szerint a titkos adatszerzés legfeljebb kilencven napra engedélyezhető, ezt ismételt indítványra egy alkalommal legfeljebb kilencven nappal meghosszabbítható.

Mint ahogy a titkos információgyűjtés eredményének felhasználhatósága a korábbi eljárási kódexben a titkos adatszerzés szabályozására vonatkozó szabályrendszert követően került elhelyezésre, a nyomozási bírák, illetve a büntető perben az eredmény felhasználhatóságáról döntő bírák egy része a titkos adatszerzés kapcsán irányadó kétszer kilencven napot, azaz 180 napot a maximális tartamnak tekintették, határozottan képviselve azon álláspontot, hogy e véghatáridőn túl semmilyen körülmények között nincs helye titkos információgyűjtés alkalmazásának egy adott terhelten szemben.

Probléma „csupán” abból adódott, hogy az ágazati törvényekben - így a fentebb említett Rendőrségi törvényben, de a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvényben, illetve a Nemzetbiztonsági Szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvényben sem található ezen 180 napos véghatáridőre történő utalás, sőt, az „ismételt” szó használata - legalábbis nyelvtani szempontból - a legszigorúbb értelmezést alapul véve sem a többszöri hosszabbítás kizártságát leíró rendelkezés.

A fentebb kifejtetteket alapul véve a többszöri hosszabbítás mellett érvelők visszatérő hivatkozása szerint már csak azért sem törvénytelen a titkos információgyűjtés 180 napon túli alkalmazása - ezáltal nem lesz a büntetőeljárásban a felhasználásnak akadálya - mert az nem a büntetőeljárási törvény szabályai szerint folyik; illetve ha a jogalkotó a többszöri hosszabbítás lehetőségét ki szerette volna zárni, minden, a kodifikáció adta lehetősége adott lett volna ahhoz.

Kétségtelen, hogy a többszöri hosszabbítás lehetősége magában hordozza a titkos információgyűjtés parttalanná válásának veszélyét, azonban a meghosszabbítás bírói kontrollja e veszélyt annulálja.

A 2017. évi XC. törvény e vitát lezárta.

Az új Be. 239.§ (1) bekezdése kimondja, hogy a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazása legfeljebb kilencven napra engedélyezhető, amely alkalomként legfeljebb kilencven

nappal meghosszabbítható. Ugyanezen törvényhely (2) bekezdése szerint a büntetőeljárásban az érintett személlyel szemben bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazása összesen háromszázhatvan napig engedélyezhető.

A normaszöveg a lehetőségét is kizárja az eltérő értelmezésnek úgy a véghatáridő, mint az egy alkalommal történő hosszabbíthatóság maximális tartamát illetően, és a törvény ezt követően deklarált rendelkezései megoldást nyújtanak az azonos elkövető több telefonszám (informatikai eszköz) használatával történő cselekvőségének kezelésére csakúgy, mint az adott személlyel szemben történő titkos információgyűjtés megszüntetése, majd ismételt elrendelése időtartamának kezeléséhez (Be. 239.§ (3) bekezdés; 241.§).

A fentebb részletezett új rendelkezésekkel szemben nem történt változás a perbíró azon jogosultságának fenntartásában, amely alapján az ügyet tárgyalva diszkrecionális jogkörét meghagyta a leplezett eszközök alkalmazása során keletkezett adatok bizonyítékká emelése, avagy kirekesztését illetően.

Ennek indoka, hogy bár a Be. a funkciómegosztás elvének hangsúlyosabb érvényesítése érdekében a bizonyítás alaptételeit érintő módosításokat eszközölt (a bizonyítás felvételére, avagy bizonyítás kizárását célzó indítványt fő szabály szerint legkésőbb az előkészítő ülésen a bíróság elé kell tárnai), azonban éppen a Be. 163.§ (2) bekezdésében körülírt „valóság-hű tényállás” - megállapítási kötelezettségéből fakadóan a felelősséget is ő vállalja, nem a titkos információgyűjtést engedélyező, illetve azt kontrolláló nyomozási bíró.

Nem vitás, hogy a Be. 242.§ (1) bekezdése szerint a bíróság felhívására a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv köteles a bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz alkalmazása során megszerzett, a felhívás időpontjáig a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv rendelkezésére álló adatokat nyolc napon belül bemutatni, azonban a nyomozási bíró ügyről való ismerete sosem lesz olyan mélységű, mint az ügyet tárgyaló, azaz az ügy teljes iratanyagával rendelkező bírósági bíráló.

Helyes tehát - álláspontom szerint - az a megoldás, hogy a nyomozási bíró „a saját eljárásában felmerülő adatok alapján a felhasználásra való alkalmasságról kvázi feltételesen dönt, mintegy megállapítva, hogy az eljárás e szakaszában, az ügyészi érvelésben írottak megfontolásával a felhasználásra való alkalmasság elvileg fennáll-e. Lényegében a nyomozási bírói eljárás egyfajta előzetes szűrő, s az indítvány pozitív elbírálásával mintegy utat enged annak, hogy az ügyész a bizonyítási eljárás további menetében bizonyítási eszközként használja a titkos információgyűjtés eredményét. Ez a szűrő azonban nem arra szolgál, hogy véglegesen nyugvópontra juttassa a kérdést, hanem a bírói kontroll első lépését jelenti.”¹⁶

A korábban már jelzett ügyben¹⁷ nem csupán a tanúvédelem anomáliái, de a titkos információgyűjtés eredményeként keletkezett telefonlehallgatások (hanganyag) beszerzésének és felhasználhatóságának törvénytelen voltán keresztül érte kritika az elsőfokú bíróság bizonyítékértékelő tevékenységét, melynek célja - a védelmi hivatkozások tartalma szerint - a lehallgatási anyag bizonyítékok köréből történő teljes kirekesztése, s ezzel együtt a bűnszervezet keretei között történő elkövetés elvetése volt.

A védelmi érvelések vezérfonalát egyrészt az adta, hogy a bírói engedélyek a vádlottak nem teljes körét érintették és részben eltérő időszakokat fedtek le az engedélyben rögzítettek, azzal, hogy ezen engedélyek között csak bizonyos mértékig mutatkozott átfedés - hiszen párhuzamos lehallgatás is történt - azonban nem ez volt a jellemző. Másrészt a nyomozási bíró által vétett eljárási hiba, nevezetesen a titkos információgyűjtés eredményeként keletkezett adatok felhasználhatóságáról való döntés elmaradása bizonyítékvesztést okozott, melynek kihatása a vádlottak által elkövetett bűncselekmények szervezett módon való elkövetésének megállapíthatóságát nem tették lehetővé.

Az elsőfokú bíróság nem osztotta a védelem hivatkozását. Rámutatott - mely érvelés helytállóságát az ügyben másodfokon eljáró Debreceni Ítéltábla is megerősítette határozatában¹⁸ - hogy valamennyi, az adott eljárással érintett vádlott tekintetében ugyanolyan bűncselekmény képezte a vád tárgyát, és nem volt olyan időszak, amelyre vonatkozóan legalább egy eljárásban érintett személy esetén ne lett volna megadva a lehallgatáshoz szükséges bírói engedély. Az elsőfokú bíróság

¹⁶ Bagó Bianka: Mit is akart a jogalkotó? A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés eredményének felhasználhatósága; Magyar Jog, 2016. 12. szám

¹⁷ Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 4.B.341/2007. számú ügy

¹⁸ Debreceni Ítéltábla Bf.III.268/2010/53. számú ítélet 4-5. oldal

megjegyezte, hogy bár az Alkotmánybíróság 2/2007.(I.24.) számú határozatában a régi Be. 201.§ bizonyos rendelkezéseit, illetve az Rtv. 69.§ (3) bekezdését alkotmányellenesnek minősítette és azokat megsemmisítette, viszont csak későbbi, 2007. december 31-i hatállyal. (Megjegyzendő, hogy a vádirat, illetőleg az ügyben született elsőfokú bíróság ítélete által megállapított tényállás 2005-2006. közötti időszakot fedte le.) Időközben nemcsak e törvényhelyek újrakodifikálására került sor, hanem az egységes bírói gyakorlat érvényesítése érdekében megszületett a már hivatkozott BKv. 74. számú kollégiumi vélemény, egyértelmű iránymutatást adva arra nézve, hogy e megsemmisített jogszabályrészek 2008. január 1. napjáig a jogrendszer részei voltak, tehát amennyiben az alkalmazásuk feltételei teljesülnek, azokat alkalmazni kell. A 2008. január 1. napja előtt alkotmányellenesnek nyilvánított rendelkezések alapján engedélyezett, vagy lefolytatott titkos információgyűjtés bíróság nyílt eljárásban felhasználni kívánt eredménye ezért ezen időpontot követően sem tekinthető „más tiltott módon” beszerzett bizonyítéknak, értékelése tehát a régi Be. 78.§ (4) bekezdése alapján ebből az okból nem zárható ki.¹⁹

A bíróság hangsúlyosnak tekintette ugyanakkor, hogy az érintett vádlottak beazonosításakor nem csupán a rögzített telefonszámokhoz kapcsolódó előfizetői adatokat, hanem a beszélgetéseket azonosító, megtörténtüket elismerő vádlotti észrevételeket, tanúvallomásokat is alapul vette, mely beszélgetések tartalmát értékelve, azokat összehasonlítva a rendelkezésre álló további bizonyítékokkal tudta teljes bizonyossággal beazonosítani a vádlottak személyét. Ezen túlmenően az Ítélet tábla elvi élel rögzítette, hogy a nyomozási bíró esetleges határozata a perbírót semmilyen módon nem köti, mivel az eljáró bíróságnak kell arról döntenie, hogy a titkos információgyűjtésre vagy adatszerzésre törvényes módon került-e sor, amennyiben igen, akkor az így beszerzett bizonyíték törvényesen került a hatóság birtokába.

Vitathatatlan, hogy a leplezett eszközök - így a titkos információgyűjtés - alkalmazása szerves része a bűnüldözésnek, a büntető igazságszolgáltatásnak. A mai modern, az informatikai eszközök óriási léptékkel történő fejlődésének minden vívmányát használó és kihasználó bűnelkövetőkkel szemben a társadalom sokkal inkább kiszolgáltatottabb lenne, ha ezen eszközrendszer nem állna rendelkezésre.

¹⁹ BKv.74.

Látható, hogy a jogalkotás az új eljárási kódex kodifikációja során a titkos információgyűjtés újraszabályozásával jelentős lépést tett e leplezett eszköz alkalmazása révén keletkező bizonyítékok felhasználhatóságát tekintve, mely folyamat a hatékony és időszerű ítélkezés megteremtéséhez nagyban hozzájárulhat azzal, hogy e szabályrendszert a megfelelő garanciák beiktatásával, az Alaptörvényben foglaltak szellemében, az alkalmazás parttalanságát elkerülve kell és lehet igénybe venni. Ennek garanciáját pedig az alkalmazók felelős gondolkodása, vezetői, ügyészi, avagy bírói kontroll képezi.